



Határmódosítás nélküli nemzeti integráció

írta Dr. Csapó I. József

Magyarországgal szomszédos államokban őshonosként élnek magyar közösségek tagjai, akik ragaszkodnak szülőföldjükhöz, vállalják állami hovatartozásukat, s önként kinyilvánítják magyar nemzeti önazonosságukat.

Az akaratukon kívül számbeli kisebbségi sorsba jutott magyar nemzeti közösségek tagjainak nem célja a szecesszió, de határozott igénye a nemzeti önazonosság megőrzése, ennek szavatolásaként a belső önrendelkezés gyakorlása, a közösségi önkormányzáshoz szükséges garanciák elnyerése.

A demokratikus jogállamokban elért pozitív eredmények bizonyítják, hogy a nemzeti közösségek, népcsoportok számára törvény által biztosított autonómiák az államok területi integritásának, a belső és a nemzetközi stabilitásnak, az állam iránti lojalitásnak a meghatározói.

A magyar népcsoportok szülőföldjükön nem bevándorlók, nem vendégmunkások, nem idegen csoportosulások, nem kisebbségek, hanem történelmi és területi feltételekkel bíró, őshonos nemzeti közösségek; tagjai teljes és tényleges egyenlőségre törekcsenek.

A magyar nemzeti közösségek az utódállamokban a teljes és tényleges egyenlőséget csakis a közösségi önkormányzás révén élhetik meg, amelynek eszköze a törvény által szavatolt területi autonómia, az egész közösségre érvényes személyi elvű autonómia, illetve a különleges státussal felruházott helyi közigazgatás. Jogállamok gyakorlatával bizonyítható, hogy a magyar nemzeti közösségek autonómiatörekvéseinek figyelembe vétele a jogállam sajátja, az európai integráció egyik meghatározója, a nemzetközi biztonság kiemelt tényezője, a polgár állam iránti lojalitásának forrása.

A határmódosítás nélküli nemzeti integrációt az euroatlanti integráció szerves részeként szükségszerű végrehajtani és megélni, hogy a magyar nemzethez tartozók, állami fennhatóságtól függetlenül, részesei lehessenek a nemzeti hovatartozás összetartozó erejének, nemzeti önazonosságot megőrző és szilárdító hatásának, autonóm közösségekként egyenrangú tagjaivá váljanak az európai közösségeknek.

BELSŐ ÖNRENDELKEZÉS — A KOLLEKTÍV IDENTITÁSHOZ VALÓ JOG

1. A wilsoni önrendelkezés elve és gyakorlata

Az I. világháborút megelőzően, közepette és azt követően Woodrow Wilson, az Egyesült Államok akkori elnöke által hangoztatott önrendelkezés egyetértő és ellentmondó értelmezéseket gerjesztett. Az "önrendelkezést" ugyanis többnyire a "külső önrendelkezéssel", a népek függetlensége megteremtésének, önálló állam létrehozásának vagy a más államhoz csatlakozás jogával azonosították.

Wilson 1917-ben az önrendelkezés alatt minden nép szabadsághoz, önkormányzáshoz, szabad akarata szerinti fejlődéséhez való jogát értette.

Az I. világháborút lezáró békeszerződésekben az új államok megalakulását és az államok közötti területi rendezést illetően, a népek önrendelkezésének elve a nemzetközi közvélemény által legitimált politikai princípiumként szerepelt.

A népek és népcsoportok önazonossághoz és saját sorsuk feletti döntéshozatalhoz való elidegeníthetetlen jogát azonban nem lehetett egyezmények ellentmondó rendelkezéseivel és alkalmazásukat csupán formális politikai ígéretekkel, ezeket soha be nem váltott belső törvénykezéssel garantálni. Egy közösség akkor kerül olyan helyzetbe, hogy önrendelkezési törekvéseit politikailag artikuláltan legyen képes megfogalmazni, amikor nemzeti tudata nemcsak kulturális, hanem politikai kategóriákban is megfogalmazódik.

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966) 1. szakaszában megállapítja: "Minden népnek joga van az önrendelkezésre. E jog értelmében a népek szabadon határozzák meg politikai rendszerüket és szabadon biztosítják gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésüket." A nemzetek önrendelkezési törekvéseinek jogosságát ma már senki nem vonja kétségbe. A vegyes lakosságú régiókban azonban csak a többségi lakosságnak van lehetősége élnie önrendelkezési jogával, a számbeli kisebbségben levőknek nem. Ám a számbeli kisebbségben levő nemzeti, etnikai közösségek szabad akaratmegnyilvánulásra való törekvésének jogosságát, tehát önrendelkezési igényüket megtagadni a

szabadságesszme semmibevételét jelenti, ugyanis a számbeli kisebbségben levő egyének szabadságukat csakis önrendelkezési jogukat érvényesítve élhetik meg.

Melyik az az önrendelkezési forma, amellyel a sajátos önazonosságú, egy állam területén számbeli kisebbségben élő nemzeti közösség élni tud? A teljes körű politikai önrendelkezéssel nem! A korlátozott önrendelkezéssel igen!

A "korlátozott önrendelkezés" a számbeli kisebbségben levő nemzeti közösségek és az azokhoz tartozók belső önrendelkezését jelenti, azt a jogot, hogy területi és történelmi sajátosságaiknak megfelelően közösségi önkormányzást gyakorolhassanak anélkül, hogy célként fogalmazzák meg a szecessziót! Ily módon az állam a nemzeti önazonosságú közösségek önkormányzatainak átadja azokat a hatásköröket és megteremti azokat a jogi feltételeket, amelyek nélkülözhetetlenek a nemzeti önazonosság megőrzéséhez szavatoló kollektív jogok gyakorlásához.

2. A kollektív identitáshoz való jog

Bíró Gáspár az Identitásválasztás Szabadsága című tanulmányában (Autonómia és Integráció, Magyar Szemle Könyvek, 1993) kifejti: a nemzeti, etnikai, vallási vagy nyelvi közösségek és csoportok minden megszorítás nélkül alanyai a kollektív identitáshoz való emberi jognak — az önrendelkezési jognak —, amely Ludwig von Mises szerint szükségszerűen következik az ember jogainak elvéből (Nation and Stat in Nation, New York University Press, New York and London, 1983, 34). Ily módon, ha elfogadjuk a nemzeti, etnikai csoportok önrendelkezéséhez és önazonosságához való jogát, akkor megérthetjük:

- » a kollektív identitáshoz való jog olyan alapvető emberi jog, amely egyéneket, mint ezen identitás részeseit és közösségeket egyaránt megillet;
- » valamely nemzeti, etnikai csoporthoz tartozás választása az egyén kizárólagos és elidegeníthetetlen joga;
- » a nemzeti, etnikai közösségeknek, csoportoknak joguk van arra, hogy nemzeti önazonosságukat közösségként meghatározzák, s mint ilyenek, az állam részéről elismerést nyerjenek. Az önazonosság megválasztása és nyilvánítása csak közösségben nyer értelmet. Az önazonossághoz való jog elvitatása vagy korlátozása az egyén szabadságának korlátozása, ezáltal a közösség szabadságának korlátozása!

Az önrendelkezés, valamint a nemzeti önazonosság és az autonómiatörekvés között közvetlen kapcsolat áll fenn. Bíró szerint a csoportidentitás erőssége meghatározza a csoportautonómiára való törekvés mértékét és céljait. Ha a csoportidentitás laza vagy netán oktrojált intézményrendszerben jeleníti meg közképviselését, életképtelensége a politikai feltételek változásakor nyomban megnyilvánul. A történelmi és területi sajátosságú nemzeti, etnikai közösségek Európa- és világszerte bizonyították és bizonyítják, hogy önazonosságuk, teljes és tényleges egyenlőségük szavatolásáért és megéléséért következetesen igénylik az önrendelkezés sajátos formáját, a belső — államon belüli — önrendelkezést és a közösségi autonómiát.

3. Az önrendelkezés formái

Létezik-e olyan nemzetközi elismerés, amely megfogalmazza, osztályozza és tanulmányozza az önrendelkezési formákat? Igen!

Morton H. Halperin, David J. Scheffer és Patricia L. Small: Self-Determination in the New World Order című könyvében (Carnegie Endowment for International Peace, Washington D. C., 1992) átfogóan elemezte a világon megnyilvánuló önrendelkezési törekvéseket és osztályozta azon formákat, amelyek közösségi törekvésként jelentkeztek.

» **Gyarmatellenes önrendelkezés**

(Anti-colonial self-determination)

A gyarmati sorban levő népcsoportok politikai önrendelkezésre törekedtek, tehát önálló állam megteremtésére, a gyarmati függőség megszüntetésére. Ide tartoznak az egységes nemzetállamokból létrejött államok is. Például: Új-Kaledónia; Puerto Rico; Hongkong; Lettország; Litvánia; a Szovjetunió utódállamai: Örményország, Azerbajdzsán, Fehéroroszország, Kazahsztán, Moldova Köztársaság, Tádzsikisztán, Türkmenisztán, Ukrajna, Üzbegisztán; Jugoszlávia utódállamai: Bosznia-Hercegovina, Macedónia, Szlovénia, Horvátország, Montenegró és Szerbia.

» **Államon belüli (belső) önrendelkezés**

(Sub-state self-determination)

Az államon belüli, belső önrendelkezés nem más, mint egy államban számbeli kisebbségben levő nemzeti

és etnikai közösségek-csoportok tagjainak azon törekvése, hogy a szecessziót célul ki nem tűzve, az állam területi integritását tiszteletben tartva, demokratikus jogállami keretek közepe, demokratikus eszközöket használva, közösségi önkormányzást gyakorolhassanak. Az államon belüli önrendelkezésre törekvés a szülőföldjükön történelmi és területi sajátosságokkal rendelkező közösségek sajátja. Ilyen törekvést fogalmaztak meg:

— Európában: a belgiumi flamand, vallon és német nyelvterületek közösségei; a bulgáriai török etnikum; a ciprusi görög és török közösség; Franciaországban a baszk közösség, Korzika kollektivitása; Romániában az erdélyi magyar nemzeti közösség; Spanyolországban a katalánok, baszkok, asztúriaiak, galíciaiak, valenciaiak, aragóniaiak, navarraiak, a Baleári-szigetek lakói; Portugáliában az Azori és Madeira szigetek kollektivitása; az Egyesült Királyságban az északírek, skótok, walesiek; Finnországban az Aland-szigeti svédok; Olaszországban a dél-tiroli német ajkú közösség; Németországban a dán közösség; Dániában a német közösség; Moldova Köztársaságban a transznisztriai közösség, a gagauzok; Szerbiában a magyar nemzeti közösség, a kosovói albán közösség;

— a Közép-Keleten: az iráni kurdok és a siita muzulmánok;

— Észak-Amerikában: a québeci frankofon közösség;

— a Szovjetunió utódállamaiban: Oroszországban a csecsenek.

» **Államhatárokat túllépő önrendelkezés**

(Trans-state self-determination)

Abban az esetben, ha az önrendelkezési törekvés nem marad egy állam keretében, a megfelelő rendezés sokkal összetettebb, mint az államon belüli — belső — önrendelkezés esetében. Az államhatárokat túllépő önrendelkezési forma megvalósítása gyökeres változtatást feltételez az érintett államok viszonyában. Ilyen jellegű önrendelkezési törekvésre példa: Indiában Jammu és Kasmir területek; Franciaországban a baszk régió; Spanyolországban a baszk tartomány; Iránban és Törökországban a kurdok törekvése; Azerbajdzsánban Hegyi-Karabah terület; Kirgisztánban az üzbégek törekvése.

» **Szétszórt népek önrendelkezése**

(Self-determination of dispersed peoples)

Igen összetett kérdés azon népek, népcsoportok helyzetének rendezése, amelyek nemzeti közösségei, illetve a hozzá tartozó személyek több országban élnek. Bár ezen közösségek történelme területi sajátosságokkal is jellemezhető, különböző államokban való szétszórtságuk sajátos megoldást igényel. Az önrendelkezéshez, az önazonosságához való jog és annak demokratikus eszközökkel gyakorlása és védelme ezen népek, népcsoportok számára is megfelelő megoldásként jeleníti meg azt a sajátos önrendelkezési formát, amely az egyéni emberi jogok törvény általi szavatolása mellett, államhatároktól függetlenül, az önrendelkezéshez, a közösségi — személyi elvű — önkormányzáshoz teremt megfelelő feltételeket.

Ilyen területen példaértékű közösségi öngazgatást mondhat magáénak a világ bármely részén szétszórtan élő izraelita és annak közössége.

» **Őshonos népek önrendelkezése**

(Indigenous self-determination)

Az őshonos népeknek, népcsoportoknak sajátos követelésük a szülőföldhöz való jog szavatolása, beleértve a lakóterületükön található természeti kincsek tulajdonához való jogot is. Jogállamokban az őshonos népek, népcsoportok önrendelkezési jogát, ily módon, a közösségi önkormányzáshoz való jogát alkotmány, illetve törvény szavatolja.

Az őshonos népek önrendelkezésre törekvésének példái: Hollandiában a frizek; Brazíliában az indián közösség; Guatemalában a maja indiánok; Nicaraguában a miszkítók; Kanadában a québeci indiánok és az inuitok; az Egyesült Államokban az őshonos amerikaiak (indiánok).

» **Képviseleti önrendelkezés**

(Representative self-determination)

Ezen önrendelkezési forma egy ország népessége jelentős részének azon törekvését és jogát jelenti, hogy fellépjen az elnyomó, antidemokratikus, az emberi jogokat megsértő hatalom ellen. Az elmúlt évtizedekben a képviseleti önrendelkezésre törekvés példáiként említik: Burkina Fasót, Burundit, Kamerunt, Csádot, Etiópiát, Kenyát, Malawit, Malit, Nigériát, Ruandát, Szomáliát, Dél-Afrikát, Szudánt, Zaire-t, Kambodzsát,

Burmát, Tajlandot, Haitit.

Következtetés.

Szülőföldjükön megmaradni óhajtó, nemzeti önazonosságukról lemondani nem akaró, Magyarország határain túl más állami fennhatóság alatt élő, szecesszióra nem törekvő magyar nemzeti közösségek számára tehát az államon belüli, belső önrendelkezés a mérvadó!

Dr. CSAPÓ I. József

A szerző erdélyi politikus, autonómiakutató

